

Kossuth Ferenc: Én azt hiszem, hogy abban, amit most elmondtam, pártkülönbség nélkül az egész ország egyetért. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Tehát az igen t. miniszterelnök úrnak és kormányának tág tér nyílik arra, hogy ott, ahol egy felsőbb és nagyobb akarat nem fogja őt meggátolni, a magyar nyelv jogait Magyarországon érvényre juttassa. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) ...

... *Gr. Tisza István miniszterelnök:* Ezek után szabadjon még egynéhány rövid megjegyzést tennem pénteken előterjesztett programom egypár olyan pontjára, amelyet elsősorban t. barátom, Kossuth Ferenc fejtegetett. A t. képviselőtársam felhívta a kormány figyelmét a népiskolák állapotára, hangsúlyozta, hogy mennyi a nem magyar tannyelvű népiskola, és hogy a magyar nyelv tanítása körül mennyi kívánni való marad még hátra. Amí az elsőt illeti, gondolom, az én t. képviselőtársam sem óhajtana azt, hogy a népoktatásügy terén a magyar állam ma egy más elvi álláspontra helyezkedjék a nemzetiségekkel szemben, mint aminőt 1868-ban elfoglalt, vagyis a nemzetiségeknek azon jogát, hogy nem magyar tannyelvű népiskolákat fenntarthassanak, eltörölni kívánná.

Rátkay László: Miért ne lehetne eltörölni? (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Olay Lajos: Akkor harcolunk! (*Zaj.*)

Ugron Gábor: Magyar érzése sincsen!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ami a kérdés másik részét illeti, én készséggel elismerem, hogy a magyar nyelv tanítása a népiskolákban korántsem érte el azt a polcot, amelyet joggal megkövetelhet, hiszen ezt a magam részéről éppen pénteki nyilatkozatomban hangsúlyoztam, és biztosíthatom róla a t. házat, hogy igenis, ezzel a kérdéssel a kormány abból a szempontból és azzal a szándékkal kíván foglalkozni, hogy a magyar nyelv kötelező tanítására vonatkozó törvényes határozmányoknak effektív végrehajtását biztosítsa.

Itt a baj a közoktatásügyi organizmus hiányos voltában és az iskolák feletti felügyelet és ellenőrzés gyengeségében rejlik, és én azt gondolom, hogy keresni kell a módot hatályosabb felügyelet gyakorlására; de találunk más eszközöket is — nem akarok most rámutatni, hogy minőket —, különösen kereshetünk a megoldásra eszközöket ott, hogy az állam jótéteményeiben csak oly iskolák és oly tanítók részesülhessenek, akik ezen irányban törvényes kötelezettségüknek megfelelnek. (*Helyeslés jobbfelől.*) ...

D

1903 nov. 8

*A Zastava Tisza István miniszterelnök álláspontjáról a szerb egyházi önkormányzat kérdésében*¹

Zastava, 1903. 239. sz.

Csaknem ugyanaz nap, amikor a miniszterelnök elmondta programját a házban, megjelent *A szocializmus és az egyház* c. könyve. Voltaképp kinyomtatták azt az előadását, melyet (korábban) a Protestáns Irodalmi Társaságban mondott. Ebben az értekezésében Tisza arról panaszkodik, hogy miért is nem tudták az emberek viszonyaikat Krisztus elvei szerint rendezni. Ennek következtében Krisztus szelleme elveszett magukban az egyházakban, amelyek a hatalmasokat szolgálták, és nem védték a szegénységet. Tanulmányában Tisza az erős egyházi szerveket képviseli, amelyekben helyet és teret kell találganak a haladó munkások is.

Programbeszédében ezt a kérdést is érintette a miniszterelnök. Kijelentette, hogy az 1848. évi XX. tc. végrehajtását kívánja. Ennek a 2. §-a pedig elrendeli, hogy: „minden elismert felekezet

¹ A közlemény eredeti címe: *Ministar predsjednik Tisza o crkvenim avtonomijama* — Tisza miniszterelnök az egyházi önkormányzatokról. — A cikk a *Zastava* 1903. okt. 26./nov. 8-i, 239. számában, az 1903. nov. 3-án hivatalba lépett új miniszterelnök két, felső- és képviselőházi programnyilatkozata (A és B irat) nemzetiségi vonatkozásainak kommentárjaként jelent meg.

számára kivétel nélkül biztosítsák a teljes egyenlőséget és egyenjogúságot". Ezt a törvényt úgy kell érteni, hogy amit az egyik számára elismernek és biztosítanak, azt a másiktól sem szabad megvonni.

Ez jelenleg kívánsága mindazoknak, akik a felekezeti kérdést az igazság alapján akarják rendezni. Meg kell hallgatni az összes hitfelekezeteket, és azután megalkotni a törvényt, mely elrendelné az állami felügyelet jogkörét az összes hitfelekezetekkel szemben. (És nem úgy, ahogy eddig volt, hogy minden hitfelekezettel szemben másképpen magyarították és hajtották végre az állami felügyeletet).

Tisza beszédében ezeket is mondotta: „Ami az 1848. évi XX. tc. végrehajtását illeti, mindenképp előtérbe kell hozni a kormány a protestáns egyház főbb tényezőinek javaslatait és munkálatait, amelyek most készülnek, és azután azon lesz, hogy amennyiben az állam eszközei megengedik, ezeket a kérdéseket az 1848. évi XX. tc. szellemében végrehajtsa.”

Ami a felekezeti iskolákat illeti, Tisza nem ellensége ezeknek, és ebben az egyetlen vonatkozásban veszi rossz néven programját a *Pester Lloyd*, amely követeli, hogy ezek az iskolák minél nagyobb számban az állam kezébe kerüljenek.

Tisza programjában követeli, hogy a felekezeti iskolákban ápolják a hazafias érzést és a magyar nyelvet talán még nagyobb mértékben (tanítsák), mint eddig, — ez esetben pedig támogassa az állam ezeket a felekezeti iskolákat minden eszközzel, és emelje ezeket olyan színvonalra, amilyeneken az állami iskolák állanak.

Ebben a cikkünkben nem akarunk sokat beszélni a nemzetiségi kérdéstről. Csupán annyit említünk meg: Ha felekezeti iskoláinkban még jobban fogják a magyar nyelvet erőszakolni, mint eddig, mi marad majd a mi nyelvünk számára és a többi tantárgyakra? — Így is már annyira ment a dolog, hogy iskoláinkban a magyar nyelven kívül minden más mellékes lett. Ezek aztán nem iskolák (többé), hanem kizárólag magyarosítási intézetek.

Hanem vegyük Tisza programjának tisztán önkormányzati oldalát. Ott, ahol arról beszél, hogy a felekezeteket meghallgatják majd — kizárólag a protestánsokról szolt. Egész fejtegetéséből kitűnik, hogy minél erőteljesebben támogassák a protestáns iskolákat és egyházat, és hogy katolikus egyháznak is minél szélesebb önkormányzatot adjanak, mert a katolikusok ebben a mértékben — még nem követelik.

Mi nem mondjuk azt, hogy ezt így mondta, de [az] egészen érzik ez. A *Magyar Szó*, a magyarországi protestánsok fő szövetsége ujjong. Büszkeséggel hangsúlyozza, hogy a felekezetek meghallgatása ebben az esetben a „protestáns felekezeti” jelenti.

Később megmagyarázza, hogy a protestánsok miként értelmezik az egyes kérdéseket. Azt mondja: az 1848. évi XX. tc. végrehajtása nem jelenti a „katolikus javak” szekularizációját. Senki nem gondol erre. Tartsák meg a katolikusok, amijök van, az állam azonban pótlásul (ez a katolikusoknak megvan) nyújtson méltó segítséget a protestáns községeknek.

Amikor mindezt figyelembe vesszük, szinte megriadunk: vajon ez az elveket illeti-e? Vajon ez arra szolgál-e, hogy mindnyájunknak minél szélesebb önkormányzatot biztosítsanak, és hadd élvezzen abból mindenki annyit, amennyire szüksége van. És hogy a valóságban mindenkivel szemben egyformán járjanak el.

Vagy pedig itt nincs elvről szó, hanem arról, hogy csak a protestánsoknak biztosítsanak minél szélesebb teret és minél nagyobb segítséget, és hogy a katolikusokat olyasmibe hajszolják, amit talán nem is akarnak, amire talán nem érettek. Ha erről van szó, a protestánsok és katolikusok küzdelméről — akkor mi semmit sem remélhetünk.

Azonban mindenesetre — mi is itt vagyunk! És ezért máris kijelentjük: Minden igazságtalan irányú kísérlet csak újabb megrázkódtatásokat okoz, és árt az ország fejlődésének. Kinek van joga ahhoz, hogy ezt kihívja?! Végül mégiscsak győz majd — az igazság és az egyenlőség.